

Opinnäytetyö (YAMK)

Kulttuuriala

Soveltava taide

2017

Sarika Lipasti

TEATTERILÄHTÖISET MENETELMÄT OSANA HOITOTYÖN KOULUTUSTA

Sarika Lipasti

TEATTERILÄHTÖISET MENETELMÄT OSANA HOITOTYÖN KOULUTUSTA

Taiteellisen intervention avulla tutkin, miten teatterilähtöiset menetelmät tukevat sairaanhoitajaopiskelijoiden vuorovaikutustaitojen oppimista. Sairaanhoitajat ovat vuorovaikutuksen asiantuntijoita, joiden tehtävänä on tukea asiakkaitaan ja auttaa näitä tunnistamaan voimavaransa. Ammattikorkeakouluissa kontaktiopetus on vähentynyt opiskelun painottuessa yhä enemmän itsenäiseen työhön. Hoitoalan kehittämisprojektit taas kohdistuvat hoidon ja opetuksen teknologiaan, vaikka vuorovaikutustaitojen ja asiakkaan kohtaamisen opetus koetaan tällä hetkellä haastavaksi. Soveltavan taiteen kehittämistyöni lähtökohtana oli Turun ammattikorkeakoulun kehittäminen innovaatiopedagogiikka, jonka yhtenä tavoitteena on kehittää ja uudistaa työelämän toimintamalleja.

Toteutin lähiopetusjakson Turun AMK:n 1. lukukauden sairaanhoitajaopiskelijoille kevätlukukaudella 2017. Tavoitteenani oli että suurin osa opiskelijoista kokisi teatterilähtöiset menetelmät itselleen hyödyllisinä ja tarpeellisenä osana hoitoalan koulutusta. Toisena tavoitteena oli antaa sysäys hoitotyön koulutuksen uudistamiseen taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntämällä. Teatterilähtöisten harjoitusten avulla opeteltiin läsnäoloa, kuuntelemista ja vuorovaikutustaitoja. Ryhmähaastattelujen avulla tutkin opiskelijoiden kokemuksia ja arvioita omasta oppimisestaan. Kysyin myös, olisiko teatterilähtöisiä menetelmiä tarpeellista saada osaksi sairaanhoitajien ammatitopintoja.

Suurin osa 20 sairaanhoitajaopiskelijasta totesi teatterilähtöisten opintojen olleen itselleen hyödyllisiä ja antaneen työkaluja ryhmän rakentamiseen ja vuorovaikutustaitojen kehittämiseen. Harjoitukset olivat tukeneet ryhmäytymistä ja lisänneet opiskelijoiden itseluottamusta ja rohkeutta heittäytyä tilanteisiin. Opiskelijoiden mukaan opintoja voisi järjestää useammassa jaksossa pidemmällä aikavälillä.

Teatterilähtöisten menetelmien käyttöä hoitotyön opetuksessa voitaisiin lisätä tarjoamalla opettajille ja opiskelijoille mahdollisuuksia kokeilla niitä. Menetelmien avulla voidaan kehittää erityisesti opiskelijoiden ryhmäytymis- ja tiimityöskentelytaitoja. Teatterilähtöisten menetelmien avulla voidaan etsiä ratkaisuja myös haastaviin hoitotilanteisiin tai aggressiivisen potilaan kohtaamiseen. Kun menetelmät integroidaan osaksi case-oppimista, simulaatioita ja erilaisia projekteja, syntyy koko opinnot läpäisevä prosessi.

ASIASANAT:

Hoitotyö, innovaatiopedagogiikka, taidelähtöisyys, teatterilähtöiset menetelmät, soveltava taide, vuorovaikutus

Sarika Lipasti

THEATRE-BASED METHODS AS A PART OF NURSE EDUCATION

The purpose of my artistic intervention was to study how theater-based methods support nursing students' learning of interaction skills. Nurses are the experts of social interaction. Their task is to support customers and help them to recognize their sources of power. In the Universities of Applied Sciences the contact teaching has decreased significantly meanwhile the studies have been more focused on independent working. On the other hand the developing projects of nurse education have focused on the technology of nursing and teaching, while teaching the interaction skills and the way in which one should encounter customers is currently challenging. The starting point of my development work of applied arts was the innovation pedagogy made by the Turku University of Applied Sciences. One of the pedagogy's goal is to develop and renew the operating models of working life.

I completed the teaching period to 1st semester students in Turku University of applied sciences at spring semester 2017. My objective was that the studies would be usefull and needed by most of the students. The other objective was giving impulse to renew the care education by art based methods. Presence, listening and interpersonal skills were practised through theatre-based exercises. Students are able to make use of these later in their job-learning and in their occupation. I researched experiences of students through group interviews. I also asked whether theatre-based methods should be included into nurses` professional studies.

The most of 20 nursing students found that theatre-based studies were usefull to themselves and provided tools for team building and the development of interaction skills. The exercises had supported grouping and increased students` self-confidence and courage to fall into situations. According to the students, studies could be organized over a longer period in time.

The use of theatre-based methods in nursing education could be enhanced by offering teachers and students opportunities to try them. Methods can be used to develop student grouping and teamwork skills in particular. Theatre-based methods can also be used to find solutions to challenging treatment situations or aggressive patient encounters. When the methods are integrated into case-learning, simulations and various projects a permanent process is created.

KEYWORDS:

nursing, innovation-pedagogy, art-oriented, theatre-based methods, applied arts, interaction

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 TAIDE OPPIMISEN JA OSALLISTAMISEN VÄLINEENÄ	7
3 KEHITTÄMISTYÖN TAUSTAA JA KÄYTETYT MENETELMÄT	10
3.1 Teatterilähtöiset menetelmät kehittämistyöni lähtökohtana	11
3.2 Teatterilähtöisyys vuorovaikutuksen oppimisessa	13
4 UUSIA MENETELMIÄ HOITOTYÖN KOULUTUKSEEN	15
4.1 Tutustumista teatterilähtöiseen työskentelyyn	15
4.2 Aistit ja luottamus	16
4.3 Kuunteleminen ja aito läsnäolo	17
4.4 Rakentava vuorovaikutus	18
4.5 Vallankäyttö vuorovaikutustilanteissa	19
4.6 Forum-teatteri	20
5 OPISKELIJOIDEN AJATUKSIA TEATTERILÄHTÖISISTÄ MENETELMISTÄ	22
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISIDEOITA	26
LÄHTEET	29

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset hoitotyön opettajille

Liite 2. Haastattelukysymykset sairaanhoitajaopiskelijoille

1 JOHDANTO

Kehittämistyöni tavoitteena oli tutkia, miten teatterilähtöiset menetelmät voisivat tukea sairaanhoitajaopiskelijoiden vuorovaikutustaitojen oppimista. Alun perin toive opiskelijoiden vuorovaikutus- ja tiimityötaitojen kehittämistä tuli Turun AMK:n Salon toimipisteen hoitotyön koulutusohjelman opettajilta. Tällaista taiteilijan omien työmenetelmiensä avulla organisaatiossa toteuttamaa prosessia kutsutaan taiteelliseksi interventioksi. Sen avulla voidaan muun muassa kehittää organisaation toimintatapoja, tukea muutosta ja lisätä työyhteisön luovuutta. (Lehikoinen 2012.)

Sairaanhoitaja on hoitotyön asiantuntija, jonka tehtävänä on tukea asiakastaan ja auttaa tätä tunnistamaan voimavaransa. Hoitaja toimii yhteistyössä eri ammattiryhmien kanssa. (Turun AMK 2017.) Sosiaali- ja terveystieteiden työkentelevien ammatillinen koulutus ei välttämättä anna riittäviä valmiuksia vuorovaikutustaitoihin tai sanattomaan viestintään hoitotyössä (Mäkisalo-Ropponen 2014, 237). Ammattikorkeakouluissa kontaktiopetus on vähentynyt opiskelun painottuessa yhä enemmän kirjallisesti ohjattuun itsenäiseen työhön, vaikka hoitajien pitäisi olla vuorovaikutuksen asiantuntijoita. Lähiopetuksen vähentyessä myös ihmismielen ja kulttuurin ymmärrykseen liittyvä taiteen ja luovan toiminnan osuus opinnoista on hävinnyt (Häkämies 2007, 19).

Toteutin Salon yläkouluissa vuosina 2013–2014 hoitoalan opiskelijoiden kanssa kaksi projektia, joissa käytettiin teatterilähtöisiä menetelmiä (Turun AMK 2014, 3–4). Toiseen projektiin osallistui terveydenhoitaja- ja toiseen sairaanhoitajaopiskelijoita. Opiskelijoiden kokemukset menetelmien käytöstä olivat pääosin myönteisiä. Terveydenhoitajaopiskelijat suhtautuivat opintoihin sairaanhoitajaopiskelijoita myönteisemmin. Opiskelijat kokivat saaneensa uusia työkaluja muun muassa vuorovaikutustaitojensa kehittämiseen ja yläkoulujen oppilaiden kohtaamiseen. Terveystieteiden opettajat ihailivat opiskelijoidensa taitoja toimia ryhmien vetäjinä ja toivoivat, että teatterilähtöiset menetelmät voisivat olla osa hoitoalan opintokäytäntöjä.

Kehittämistyöni lähtökohtana on Turun ammattikorkeakoulun kehittämä innovaatiopedagogiikka. Se perustuu tiedon ja osaamisen jakamiselle ja erilaisten näkökulmien yhdistämiselle. Innovaatiopedagogisella oppimisotteella pyritään parantamaan osaamista, joka johtaa työelämässä käytettävään kestäväan ideaan tai toimintaan. Innovaatiopedagogiikka on työelämälähtöistä. Sillä pyritään parantamaan opiskelijoiden työllistymismahdollisuuksia ja varmistamaan, että koulutus vastaa työelämän vaatimuksia. Koulu-

tuksen yhtenä tavoitteena on myös kyseenalaistaa työelämän toimintamalleja ja kehittää sekä uudistaa niitä. (Turun AMK 2017.) Olen ammentanut kehittämistyöhöni vaikutteita sosiaali- ja terveysalan kouluttajan Merja Mäkisalo-Ropposen ja vallankäyttöä vuorovaikutuksessa tutkineen Simo Routarinteen ajatuksista ja metodeista.

Kevätlukukaudella 2017 toteutin lähiopetusjakson 1. lukukauden sairaanhoitajaopiskelijoille Salossa. Teatterilähtöiset menetelmät toimivat apuna opiskelijoiden ryhmäytymisprosessissa. Harjoitusten avulla opeteltiin läsnäoloa, kuuntelua ja vuorovaikutustaitoja, joita opiskelijat voivat hyödyntää myöhemmin harjoitteluissaan ja tulevassa ammatissaan. Tavoitteenani oli tutkia, miten opiskelijat suhtautuvat opintoihin ilman projektin toteuttamisen paineita ja kokevatko he opinnot tarpeellisena osana hoitoalan koulutusta. Ryhmähaastattelun avulla tutkin opiskelijoiden kokemuksia ja arvioita omasta oppimisestaan. Kysyin myös, olisiko teatterilähtöisiä menetelmiä tarpeellista saada osaksi heidän ammattiopintojaan. Tavoitteenani oli, että suurin osa opiskelijoista kokisi teatterilähtöiset menetelmät itselleen hyödyllisinä ja tarpeellisena osana hoitoalan koulutusta. Toisena tavoitteena oli antaa sysäys hoitotyön koulutuksen uudistamiseen taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntämällä.

Hanke kytkeytyy myös syys-lokakuussa 2016 käytyyn vilkkaaseen keskusteluun potilaiden kohtelusta, kun helsinkiläinen lääkäri kertoi HS:n mielipidesivulla käynnistään Malmmin sairaalan päivystyksessä (Korpisaari 2016). Kirjoitus käynnisti mielipiteiden vyöryn, jossa sekä keuhuttiin että parjattiin potilaiden ja hoitohenkilökunnan toimintaa ja käytöstä. Hankkeen taustalla on ajatus ja toive siitä, että tulevaisuuden hoitohenkilöstöllä olisi entistä paremmat edellytykset toimia vuorovaikutuksen ammattiosaajina sekä hoitotyössä että moniammatillisissa työryhmissä.

Tämän artikkelin 2. luvussa esittelen taiteen mahdollisuuksia oppimisen ja osallistamisen välineenä sekä kerron lyhyesti tämänhetkisistä taidepoliittisista linjauksista Suomessa. 3. luvussa taustoitän kehittämistyötän taustaa ja esittelen siinä käyttämiäni teatterilähtöisiä menetelmiä. Esittelen lyhyesti myös tutkimushankkeita, joissa teatterilähtöisiä menetelmiä on käytetty vuorovaikutustaitojen opettamiseen. 4. luvussa kuvaan kehittämistyötän sairaanhoitajaopiskelijoiden kanssa ja 5. luvussa opiskelijoiden ajatuksia teatterilähtöisistä menetelmistä. Kuudennessa luvussa kirjoitan johtopäätökset kehittämistyöstän ja esittelen ajatuksiani siitä, miten teatterilähtöiset menetelmät voisivat olla tulevaisuudessa mukana hoitoalan opetuksen kehittämisessä.

2 TAIDE OPPIMISEN JA OSALLISTAMISEN VÄLINEENÄ

Yhteiskunta ja talousrakenne elävät murroskautta. Luovien alojen tuotteita, palveluja ja osaamista hyödynnetään lisäarvon tuottamiseksi eri sektoreilla yhä enemmän. Luovaa taloutta syntyy, kun eri toimialojen rajapinnat kohtaavat ja syntyy uusia näkökulmia. Innovaatiot syntyvät inhimillisen osaamisen ja yhdessä tekemisen prosesseissa. Tämä edellyttää parempaa itsemme ja toistemme sekä yhteisten arvojen ja merkitysten tunnistamista. (Suntola 2015, 4–7.)

Lisääntyvien haasteiden edessä oleville yrityksille taiteet voivat tarjota uuden alueen, joka innostaa tarkastelemaan asioita uudesta näkökulmasta ja kehittämään innovatiivisuutta (Schiuma 2011, 20). Taide ei ole enää yrityksille vain statussymboli tai viihdettä, vaan sitä hyödynnetään jo laajasti ryhmäytymisessä, vuorovaikutus- ja esiintymistaitojen kehittämisessä, johtajakoulutuksissa sekä ongelmanratkaisuprosesseissa. Taide voidaan integroida myös osaksi yritysten visio- ja arvotyötä. (Purkuru 2016, 16.) Taidteen avulla voidaan luoda organisaatio, joka inhimillistää liiketoiminnan. Taide inspiroi muokkaamaan työyhteisöstä elävän organismin, jossa työntekijät sitoutuvat paremmin työtehtäviinsä. Heillä on myös paremmat valmiudet kohdata nykypäivän työn monimuotoisuus ja kaoottisuus. (Schiuma 2011, 20–22.)

Menestyvässä työyhteisössä tarvitaan luovuutta ja leikkimielisyyttä. Luovuus on kykyä nähdä mahdollisuudet ”meillä on aina tehty näin” -ajattelun sijaan. Taidelähtöinen toiminta avaa osallistujat näkemään, että on vaihtoehtoisia tapoja ajatella, tuntea tai toimia eri tilanteissa. Työelämän muutoksen ja kehittämisen edellytyksenä on tällainen luovuus. (Mäkisalo-Ropponen 2008, 93.)

Vuosina 2008–2011 Suomessa toteutetun TAIKA-hankkeen tavoitteena oli edistää innovatiivisuuteen ja työhyvinvointiin liittyvää taidelähtöistä toimintaa työyhteisöissä. Taidelähtöinen toiminta voi synnyttää luovan ja työelämän arjesta vapaan tilan, jossa yhteisön jäsenet siirtyvät tutuista rooleistaan katselemaan toimintaansa uusin silmin. (Rönkä & Kihalampi 2011, 32.) TAIKA-hankkeen vaikutukset ovat olleet laadullisia: työyhteisön avoimuus ja vuorovaikutus ovat parantuneet, on syntynyt uusia ideoita ja näkökulmia työhön (Rantala 2011, 26).

Johanna Ikola on kehittänyt tanssi- ja teatteritaiteessa käytettyjä kokemuksellisia harjoitteita työelämään soveltuviksi. Harjoitusten avulla luodaan uusia näkökulmia muun

muassa omaan itseen ja työhön sekä ryhmädynamiikkaan ja hyvinvointiin työyhteisöissä. Ikolan tavoitteena on selkeyttää työntekijöiden toimintatapoja ja myös kyseenalaistaa niitä. Uusien toimintatapojen synnyttämät henkilökohtaiset kokemukset ja kysymykset sekä niiden jakaminen ovat nousseet Ikolan havaintojen mukaan keskeiseksi osaksi yhteisön prosessia. Ne voivat tuottaa oivalluksia, muuttaa toimintatapoja ja tuoda nopeastikin konkreettista kehitystä yhteisön toimintaan. Työntekijän omakohtaiset kokemukset, havaintojen tekeminen ja niiden avaaminen muille auttavat kanssaihmiä ymmärtämään paremmin toisiaan. Taiteilijalla on työnsä kautta kyky luoda yhteisössä jotain uutta: kehollisuutta, luovaa liikettä, kosketusta. Tämä muistuttaa taidekokemusta, joka avaa osallistujien ymmärrystä ja synnyttää uusia näkökulmia. (Ikola 2016, 72–76.)

Suomessa toteutettiin vuosina 2010–2014 Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia –toimintaohjelma. Sen taustalla olivat opetus- ja kulttuuriministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö. Ohjelman tavoitteena oli tarjota jokaiselle suomalaiselle oikeus ja mahdollisuus taiteen tekemiseen ja kulttuuritoimintaan osallistumiseen. Ohjelma lisäsi ihmisten tietoisuutta kulttuurin ja taiteen hyvinvointivaikutuksista sekä taidelähtöisten menetelmien käyttöä etenkin vanhustyössä.

Ohjelman puitteissa toteutettiin hankkeita, joissa tutkittiin muun muassa taiteen ja kulttuurin vaikutuksia työhyvinvointiin. Taiteilijoille hankkeet avasivat uusia työtilaisuuksia ja -mahdollisuuksia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.) Taidetoiminta tarjosi työyhteisöille uusia näkökulmia ja auttoi näitä tuottamaan uusia ideoita. Taiteen huomattiin kehittävän avointa ja rohkeaa vuorovaikutusta sekä vahvistavan tiimityötaitoja. Taiteen liikkeelle panevan voiman avulla pystyttiin jopa ratkaisemaan ongelmia, joita ei oltu pystytty ratkaisemaan vuosikausiin. (Suksi 2015, 22.) Sosiaali- ja terveysministeriön laatiman raportin mukaan taidelähtöinen ajattelu synnyttää uudenlaista toimintakulttuuria ja luova osaaminen onkin työyhteisöjen menestystekijä tulevaisuudessa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 20).

Toimintaohjelman myötä myös ammattikorkeakoulujen hyvinvointialan opetuksessa on alettu hyödyntää taidelähtöistä osaamista. Tämä on lisännyt kulttuurialalta valmistuneiden opiskelijoiden työllistymismahdollisuuksia. Taiteen ja kulttuurin rooli on vahvistunut etenkin sosiaalialan ammattikorkeakouluopetuksen sisällöissä ja pedagogiikassa. Soveltavan taiteen menetelmiä on sisällytetty asiakastyön harjoitteluihin ja työmenetelmiin liittyviin opintokokonaisuuksiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 41–42.) Laurea

ammattikorkeakoulussa koulutetaan luovien alojen sosionomeja, jotka opiskelevat sosiaalityön keskeisiä haasteita: itsetuntemusta, ryhmässä toimimista, ohjaamista ja vaikuttamista (Karkkunen ym. 43–44). Stadin ammattiopistossa alkoi syksyllä 2016 taide- ja kulttuuripainotteinen lähihoitajakoulutus, jonka tavoitteena on kehittää ilmiöpohjaista ja työelämään vahvasti linkittyvää koulutusmallia (Räsänen 2016).

Opetus- ja kulttuuriministeriön vuoteen 2025 ulottuvassa strategialuonnoksessa kulttuuripolitiikan tärkeimmiksi tavoitteiksi nimetään luovuuden, moninaisuuden ja osallisuuden edistäminen yhteiskunnassa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 15). Taiteilijat ovat korkeasti koulutettuja, mutta heidän osaamistaan ei vielä riittävästi hyödynnetä muilla aloilla. Taide ja kulttuuri nähdään tulevaisuudessa aktiivisessa yhteistyössä muiden toimialojen kanssa, jolloin taiteen hyvinvointivaikutukset leviävät aiempaa laajemmin yhteiskuntaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017, 21–30.)

3 KEHITTÄMISTYÖN TAUSTAA JA KÄYTETYT MENETELMÄT

Erään projektin päättyessä terveyden ja hyvinvoinnin koulutusohjelman opettajat esittivät, että teatterilähtöiset menetelmät voisivat olla osa hoitoalan opintokäytäntöjä. Kehittämistyöni idea alkoi muhia ajatuksissani. Haastattelin kehittämistyötäni varten Turun AMK:n hoitotyön opettajia (Liite 1). Lähetin sähköpostitse kysymykset kaikkiaan 21 opettajalle, joista neljältä sain vastaukset. Kliinisen osaamisen rinnalla kaikki neljä pitivät sairaanhoitajan tärkeimpänä osaamisalueena vuorovaikutustaitoja. Vuorovaikutustaidoissa opettajat painottivat kohtaamista, läsnäolon taitoa sekä potilaan voimavarojen tunnistamista ja tukemista. Yksi opettajista piti tiimissä työskentelyn taitoja äärimmäisen tärkeänä osana hoitajan ammattitaitoa. Tärkeää on hänen mukaansa myös se, että hoitajalla on taito ja innostus kehittää itseään sekä työyhteisöä.

Millä tavalla vuorovaikutustaitoja ja potilaan kohtaamista opetetaan hoitotyön koulutuksessa? Opettajien mukaan asiasta kyllä puhutaan koko ajan opetuksessa, mutta käytännön toteutus on lopulta kiinni opetettavasta aineesta ja opettajasta. Case-esimerkit ja simulaatio-oppiminen ovat tulleet yhä enemmän mukaan opetukseen. Havainnollistamalla ja kokemuksellisen oppimisen avulla päästään syvemmälle aiheeseen kuin asiasta keskustelemalla tai kirjoista lukemalla. Vuorovaikutustaitoja tulisi painottaa heti opintojen alkuvaiheessa, kuten tehtiin kehittämistyöhöni osallistuneen opiskelijaryhmän kanssa. Kohtaamista, lähellä olemista ja sanatonta viestintää voisi opettajien mukaan ottaa aktiivisemmin osaksi eri aineiden oppitunteja.

Kolmella haastattelemistani opettajista oli kokemusta taidelähtöisten menetelmien käyttämisestä opetuksessa. Yksi kertoi käyttäneensä ”pieniä näytelmiä” simulaatioissa, joissa oli käsitelty erilaisia työyhteisön vuorovaikutukseen liittyviä asioita. Toinen oli käyttänyt sosiodraamaa laboratorio- ja simulaatioharjoituksissa. Kolmas opettajista oli ollut mukana MIMO-hankkeessa, jossa teatterilähtöisiä menetelmiä käytettiin nuorten päihdekasvatuksessa. Opettajan mukaan suurin osa opiskelijoista koki työskentelyn erittäin hyödyllisenä, mutta osa ei nähnyt sen liittyvän lainkaan hoitotyöhön.

Neljäs haastatteleman opettaja kertoi tutustuneensa taidelähtöisiin menetelmiin täydennyskoulutuksissa. Hän pohti, että menetelmiä olisi tarpeen tuoda osaksi hoitotyön opettajien koulutusta, jotta opettajat saisivat paitsi työkaluja, myös rohkeutta ja luo-

vuotta käyttää niitä opetuksessaan. Taidelähtöiset menetelmät voisivat opettajien mielestä tarjota työkaluja vuorovaikutukseen liittyvien tilanteiden opettamiseen sekä ongelmanratkaisukeskeiseen opetukseen. Terveiden ja hyvinvoinnin koulutusallalla vaaditaan yhä enemmän itsensä tuntemista ja omaa oivaltamista, jota taidelähtöisyys voisi tukea. Opettajat näkivät, että teatteritaiteessa käytettyjen toiminnallisten menetelmien avulla voitaisiin vahvistaa opiskelijoiden tiimioppimista, kehittää heidän kykyään omien tavoitteiden asettamisessa sekä vastuun ottamisessa itsestä ja ryhmästä. Edelleen menetelmät voisivat antaa opiskelijoille itseluottamusta, rohkaista heitä kosketukseen ja kontaktiin asiakkaiden kanssa sekä tukea palautteen antamisen ja vastaanottamisen taitoja.

Turun AMK:n hoitotyön koulutuksessa opiskelijoiden ohjausta ja oppimista on ryhdytty ajattelemaan yhä enemmän innovaatiopedagogiikan näkökulmasta. Kolmannen lukukauden sairaanhoitaja- ja terveydenhoitajaopiskelijat toteuttivat Turussa vuosina 2015–2016 kolme mielenterveys- ja päihdeongelmallisille suunnattua terveyspäivää yhteistyössä Sininauhaliiton kanssa. Toteutus oli osa opiskelijoiden mielenterveystyön kurssia ja siinä kiinnitettiin erityistä huomiota asiakkaan kohtaamiseen ja osallistavaan vuorovaikutukseen. (Konsell 2016, 50–52.) Taidealat voivat tuoda uudenlaista ajattelua innovaatiopedagogisiin opetusmenetelmiin. Siinä, miten taidelähtöinen työskentely voi virittää, rohkaista ja valmentaa innovaatio-osaamiseen, on vielä paljon tutkittavaa ja sovellettavaa. (Lilja-Viherlampi 2016, 91–93.)

3.1 Teatterilähtöiset menetelmät kehittämistyöni lähtökohtana

Teatterilähtöisen työskentelyn tarkoituksena on yleensä tutkia jotain tiettyä ilmiötä, kuten tässä tapauksessa vuorovaikutusta hoitotyössä. Kohtaamisen ja vuorovaikutuksen tulisi tavoitella kumppanuutta, jossa hoitaja ja asiakas yhdessä rakentavat ymmärrystä tilanteeseen ja ratkaisevat ongelmia. (Mäkisalo-Ropponen 2016, 28–29.) Sosiaali- ja terveysalalla työskenneltäessä tulee myös vastaan tilanteita, joissa puhuminen ei välttämättä toimi. Ihmisten kokonaisvaltainen ilmaisu on mahdollista myös ilman puhuttua kieltä. (Karkkunen ym. 2015, 43–44.)

Teatterilähtöiset menetelmät pyrkivät synnyttämään toimintaa, keskustelua ja uutta ymmärrystä yhteisössä. Toiminta on vahvasti tilannesidonnaista ja olennaista on yhteinen tekeminen. Kun osallistajat johdatellaan tekemään havaintoja totutusta poikkeavalla tavalla voidaan keskittyä siihen, mitä meille ja meissä tapahtuu. Parhaimmillaan teatterilähtöinen työskentely tavoittaa leikin keveyden.

Teatterilähtöisiä menetelmiä on käytetty Suomessa 1990-luvulta lähtien toiminnan kehittämiseen muun muassa erilaisissa yhteisöissä, laitoksissa ja hankkeissa. Tekemisen tavat voidaan jakaa yhteisölliseen, kasvatukselliseen ja terapeuttiseen osa-alueeseen. Yhteistä näille kaikille on pyrkimys muutokseen: toisin tekemiseen ja ajattelemiseen sekä rajojen ylittämiseen. Tavoitteena ei ole niinkään etsiä valmiita ratkaisuja vaan enemmänkin käsitellä asioita yhdessä toiminnallisissa menetelmin. Tavoiteltava muutos tapahtuu yksilötasolla, mutta fokuksessa voi olla myös muutos ryhmän, koko organisaation tai jopa yhteiskunnan tasolla. (Korhonen 2014, 21–26.)

Kehittämistyössäni käytin sekä yksilö- että ryhmäharjoitteita, joissa korostuvat kehon ja mielen yhteistyö. Nämä olivat muun muassa aisti-, liike- ja improvisaatioharjoituksia. Tavoitteena oli tarjota opiskelijoille potilaan kohtaamiseen liittyviä valmiuksia ja tukea heidän ryhmäytymisprosessiaan. Draama toimi siis opiskelijoiden ammatillisen kehittämisen pedagogisena välineenä. Kehittämistyön tarkoituksena oli tarkastella opiskelijoiden kokemuksia sekä sitä, olisiko teatterilähtöisiä menetelmiä mahdollista saada tulevaisuudessa osaksi terveyden ja hyvinvoinnin koulutusohjelman opetussuunnitelmaa.

Työskentely alkoi liikkeellisellä lämmittelyllä, joka viritti osallistujien kehon ja mielen toiminnallisiin harjoituksiin. Teatteri-improvisaatioiden avulla harjoiteltiin läsnäoloa, kuuntelemista ja toisen ihmisen kohtaamista. Periaatteet ovat samoja näyttämöllä ja sen ulkopuolella: kohtaaminen tapahtuu aina improvisaation periaatteita noudattaen. Ihmisten vuorovaikutuksessa tapahtuvia reaktioita, eleitä ja aistimuksia ei voi ennakoida. Kohtaaminen vaatii myös heittäytymistä ja epävarmuuden sietokykyä. (Ikola 2016, 73). Näitä molempia voidaan harjoitella teatteri-ilmprovisaation keinoin. Molempia tarvitaan myös sairaanhoitajan työssä.

Statusilmaisuus on vuorovaikutustilanteissa ilmenevän vallankäytön väline. Simo Routarinteen mukaan kaikki vuorovaikutus on vallankäyttöä ja pyrkii vaikuttamaan toiseen ihmiseen. Statusilmaisuus rakentuu muun muassa siitä, miten ihminen käyttää tilaa, millainen hänen rytmensä, liikkumisen tapansa ja puheäänensä on. (Routarinne 2007, 61–62.) Statusilmaisussa käytetään paljon nonverbaalia viestintää, joka vaikuttaa voimakkaasti tunteisiin. (Routarinne 2007, 24.) Keskityin kehittämistyössäni nimenomaan keuholliseen viestintään. Statusharjoitusten tavoitteena oli auttaa opiskelijoita tiedostamaan oma statusilmaisunsa ja ymmärtämään, miten oman ilmaisun joustavuus ja sopeuttaminen toisen ilmaisuun auttaa heitä toimimaan vuorovaikutustilanteissa.

Forum-teatteri on brasilialaisen Augusto Boalin kehittämä osallistavan teatterin muoto, jota hän itse kutsui sorrettujen teatteriksi. Forum-teatterin avulla halusin tarjota opiskelijoille kokemuksia luovasta ongelmanratkaisusta tulevissa työtilanteissa. Valittua teemaa käsitellään esittämällä tilanteet näytelmäkohtausten muodossa. Esityksessä ongelma kärjistetään äärimilleen ja kohtaaminen päättyy ennen ongelman ratkaisua. Jokeri, joka johtaa tilannetta, pyytää ratkaisuehdotuksia yleisöltä. Katsojat voivat ehdottaa erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja, jotka näytellään. Katsojat voivat myös itse tulla näyttämään tilanteen ehdottamallaan tavalla. Forum-teatterin keskeisenä tavoitteena on herättää keskustelua osallistujia kiinnostavasta aiheesta (Rusanen 2014, 155).

Arvelin käsiteltävien aiheiden ja teatterilähtöisen työskentelyn synnyttävän opiskelijoissa tarpeen pohtia erilaisia asenteita ja arvoja hoitotyössä. Tästä syystä halusin varata tarpeeksi aikaa keskustelulle ja reflektiolle, jotta osallistujat saisivat purkaa kokeemaansa ja näkemäänsä.

3.2 Teatterilähtöisyys vuorovaikutuksen oppimisessa

Annukka Häkämies on tutkinut teatterilähtöisten menetelmien hyödyntämistä mielenterveyshoitotyön opetuksessa. Hänen tutkimuksensa tavoitteena on ollut edistää kriittistä keskustelua ammattikasvatuksen didaktiikasta ja kuvata draaman ja soveltavan teatterin mahdollisuuksia hoitotyön ammattikasvatuksessa (Häkämies 2007). Jonna Koponen on tutkinut erilaisten kokemuksellisten oppimismenetelmien, kuten työpajateatterin, vaikutuksia tulevien lääkäreiden vuorovaikutusosaamisen oppimiseen. Hänen tutkimuksessaan lääkäreiden koulutusta on pyritty tehostamaan opettamalla vuorovaikutustaitoja mahdollisimman aidon tuntuiseksi tehdyissä vastaanottotilanteissa potilaita esittävien näyttelijöiden avulla (Koponen 2012).

Häkämiehen väitöskirjatutkimuksen perusteella voitiin päätellä, että draamamenetelmät tukivat yleisesti opiskelijoiden itsetuntemusta, eläytymistä ja empatiaa, vuorovaikutustaitoja sekä läsnäoloa dialogisessa hoitosuhteessa. Luottamuksellisuus ja ryhmän turvallisuuden merkitys nousivat keskeiseksi ryhmätyöskentelyssä. (Häkämies 2007, 147–150.) Puolentoista vuoden mittaisen projektin päätteeksi kaikki hoitotyön opiskelijat kertoivat aikovansa hyödyntää harjoituksia tulevassa työssään. Osa oli jo käyttänyt harjoitteita käytännön harjoittelujaksollaan ja muutama oli mennyt opiskelemaan psykodraamaa kansalaisopistoon. Opiskelijat näkivät draaman myös oman ammatillisen kehittymisen ja työnohjauksen keinona. (Häkämies 2007, 128.)

Koposen tutkimus osoitti, että suurin osa lääketieteen opiskelijoista piti työpajateatteria hyvänä ja mielenkiintoisena tapana opetella vuorovaikutustaitoja. Tulokset tukivat aiempaa käsitystä siitä, että lääketieteen opiskelijat pitävät kokemuksellisia oppimismenetelmiä mielekkäinä vuorovaikutustaitojen oppimisessa. Työpajateatteri aktivoi opiskelijoita ja tarjosi useita vaihtoehtoisia tapoja osallistua työskentelyyn. Opiskelijoilla oli mahdollisuus havainnoida vuorovaikutustilanteita, reflektoida ryhmässä näkemäänsä ja etsiä tilanteisiin erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Heidän oli myös mahdollista asettua itse lääkärin rooliin. Havainnointi auttoi kiinnittämään huomion vuorovaikutuksen osatekijöihin lääkärin ja potilaan välillä, mikä edisti oppimista. Erilaisten mielipiteiden ja näkökulmien kuuleminen taas avasi opiskelijoiden omaa ajattelua sekä kehitti heidän ongelmanratkaisukykyään. (Koponen 2012, 154–160.)

Draamamenetelmiä sosiaali- ja terveysalan työyhteisökoulutuksissa käyttäneen Merja Mäkisalo-Ropponen mukaan teatterilähtöinen toiminta tarjoaa mahdollisuuksia kokeilla erilaisia ajattelu- toimintatapoja yhteisöissä. Mitä laajemmin asioita tarkastellaan, sen monipuolisempi ymmärrys ja käsitys asioista saadaan. (Mäkisalo-Ropponen 2007, 96–97.)

4 UUSIA MENETELMIÄ HOITOTYÖN KOULUTUKSEEN

Suunnittelin teatterilähtöisiä menetelmiä hyödyntävän opintokokonaisuuden, joka toteutettiin osana sairaanhoitajaopiskelijoiden 1. lukukauden korkeakoulu- ja työelämätaitojen kahden opintopisteen laajuisia opintoja tammi-huhtikuussa 2017. Tavoitteena oli kehittää hoito- ja kansanterveystieteisiin perustuviin opintoihin taiteeseen pohjautuvia uusia toimintamenetelmiä, jotka parantavat tulevaisuuden hoitohenkilöstön yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja. Tässä luvussa mainitut kommentit ovat aineistoa reflektiopäiväkirjamuistiinpanoistani.

Joulukuussa 2016 pidimme suunnittelupalaverin kahden aloittavan ryhmän tuutoropettajan, Liisa Anttilan ja Marjo Kaarron kanssa. Keskustelimme hoitoalan opinnoissa ja hoitotyössä tarvittavista tiedoista ja taidoista, jotka liittyvät vuorovaikutukseen ja sanattoman viestintään. Opettajien mukaan haastavat vuorovaikutustilanteet kentällä tulevat ammattiin opiskeleville usein yllätyksenä:

Ihan oikeesti voiks siellä joku ihan lyödä?

Harjoittelujen purkutilanteissa on käyty keskustelua uhkaavista tilanteista tai esimerkiksi siitä, kuinka lujaa potilaan ranteeseen voi tarttua kiinni.

Työyhteisö ei voi toimia hyvin jos kohtaamista ja siihen liittyvää avointa keskustelua ja vuorovaikutusta ei ole. Toimiva vuorovaikutus edistää yhteisöllisyyttä, yhteisten tavoitteiden ja päämäärien luomista sekä yhdessä oppimista. Se edistää auttamista, tukemista ja jaksamista työyhteisössä ja mahdollistaa palautteen antamisen ja saamisen. (Mäkisalo-Ropponen 2011, 109.) Palaveri vahvisti uskoani hankkeen tarpeellisuudesta ja hyödyllisyydestä.

4.1 Tutustumista teatterilähtöiseen työskentelyyn

Suunnittelin ensin tutustumispäivän ohjelman, johon molemmat aloittavat ryhmät osallistuivat. Tavoitteena oli tutustuttaa opiskelijat toisiinsa, tukea heidän ryhmäytymistään sekä perehdyttää heidät teatterilähtöisiin menetelmiin. Leikkimielisten lämmittelyharjoitusten lisäksi ohjelmassa oli muun muassa patsaskuvaharjoituksia ryhmissä. Näiden avulla harjoiteltiin muun muassa heittäytymistä sekä nonverbaalista viestintää. Aamupäivällä työskentelin kummankin ryhmän kanssa erikseen ja iltapäivällä molemmat ryh-

mät olivat koolla yhtäaikaan. Iltapäivällä käsiteltiin opiskelijoiden odotuksia alkavilta opinnoilta ja aihetta työstettiin toiminnallisten harjoitusten avulla. Niiden sekä ryhmissä käytöjen keskustelujen pohjalta kiteytettiin kunkin ryhmän keskeinen ajatus. Tämä esitettiin muille runon, sloganin, patsaskuvan tai liikkeen muodossa. Kysyessäni, miten opiskelijat olivat kokeneet päivän aikana tehdyt harjoitukset ja mitä ajatuksia toiminta oli heissä herättänyt, sain vastaukseksi muun muassa seuraavia kommentteja:

- *Aluksi jännitti*
- *Tutustumista muihin, porukassa on paljon voimavaroja*
- *Kaikki olivat hyvin mukana*
- *Turvallinen ryhmä edistää luottamusta ja turvallisuuden tunnetta, on helpompi heittäytyä*
- *On hyvä oppia etsimään positiivisia puolia itsestään*
- *Ylitin mun kynnyksen koska ilmapiiri oli hyvä*
- *Olin pois omalta mukavuusalueeltani*
- *Uskallus lisääntyi ryhmässä*
- *Mahtavaa heittäytymistä, (tuli esiin) erilaisia luonteenpiirteitä*
- *Avoimuus: Uskaltaa olla oma itsensä*
- *Rento ilmapiiri, jännitys on kadonnut*
- *Saa paremman kuvan ihmisistä kuin vain puhumalla ja istumalla*
- *Ei haitannut vaikka oli omasta mielestä hölmö kun kaikki muutkin oli*

4.2 Aistit ja luottamus

Varsinainen työskentely alkoi kaksi viikkoa tutustumispäivän jälkeen Liisa Anttilan ryhmän kanssa. Ryhmässä oli 20 opiskelijaa. Asettelin tuolit piirimuodostelmaan, jotta läsnäolijoiden välille syntyy katsekontakti. Jokainen tapaamisemme alkoi kuulumiskierroksella. Ensimmäisellä kerralla käytettiin aikaa myös yhteisten pelisääntöjen luomiseen.

Vedin ryhmälle muutaman aistiharjoituksen, joiden tavoitteena oli etsiä ryhmän yhteistä rytmiä ja tukea luottamusta. Opiskelijat lähtivät tekemään harjoituksia hyvällä asenteella. Tämän jälkeen työskenneltiin pienryhmissä keskustellen. Jokaisen tehtävänä oli kertoa muille siitä, missä on hyvä ja mitä annettavaa hänellä on tiimille. Asiat koottiin paperille. Harjoitus jäi kesken ja sovimme, että jatkamme työskentelyä seuraavalla kerralla.

Lopuksi opiskelijat hieroivat piirissä toistensa hartiat. Nopeiden kommenttien perusteella ryhmä oli pitänyt iltapäivän työskentelyä mukavana.

4.3 Kuunteleminen ja aito läsnäolo

Seuraavalla kerralla tapasin ryhmän, kun heillä oli opintoja takanaan kuukauden verran. Aloitimme kuulumiskierroksella niin, että parit kertoivat ensin vuorotellen toisilleen kuulumiset ja jakoivat sen jälkeen toistensa kuulumiset koko ryhmälle. Harjoitus mittasi sitä, kuinka aidosti pari oli tilanteessa läsnä. Opiskelijoista tuntui vaikealta ja luonnottomalta kuunnella reagoimatta lainkaan siihen mitä toinen sanoo. Osalla keskustelu olikin lähtenyt soljumaan ”normaalisti”. Teimme teatteri-improvisaatiossa käytetyn lämmittelyleikin ”sinä-eläin-ruokalaji”, joka vaatii osallistujilta aktiivista läsnäoloa ja kuuntelemista. Harjoitus sai ryhmässä aikaan paljon naurua ja sitä kautta rentoutumista. Nekin, jotka olivat siihen asti olleet vakavampia ja vetäytyviä, nauroivat nyt avoimesti.

Jatkoimme viime kerralla kesken jäänyttä tehtävää. Jokainen kertoi muille, missä tarvitsee toisten apua ja tukea. Asiat koottiin paperille, jolloin saatiin aikaan tiimin kuvaus ja tiedostettiin asiat, joissa ryhmä tarvitsee tukea. Tämän jälkeen ryhmän jäsenet antoivat toisilleen positiivista palautetta, joka olikin vuolasta:

Rauhallinen, asiantuntija, helposti lähestyttävä, hauska, uskaltaa antaa palautetta, on rohkeasti oma itsensä.

Kun kysyin, miltä positiivisen palautteen vastaanottaminen tuntui, olin hieman yllättynyt siitä, että varsinkin miehet olivat kokeneet sen kiusalliseksi, jopa ivalliseksi. Keskustelimme pitkään siitä, miksi positiivista palautetta on niin vaikea ottaa vastaan. Osa opiskelijoista puhui ”kehuista”. Kysyin, olisiko parempi puhua positiivisesta palautteesta kuin kehuista ja miten palautetta voisi opetella ottamaan vastaan. Kaksi lähihoitajina työskentelevää opiskelijaa kertoi, että heidän työyhteisöissään on tapana kiittää kollegoja tehdystä työvuorosta ja että tuntuu hyvältä saada itse kiitosta. Puhuimme siitä, että heidän sukupolvensa olisi hyvä opetella uudenlainen kiittämisen ja positiivisen palautteen antamisen kulttuuri ja viljellä sitä tulevaisuudessa harjoitteluissa ja työpaikoissa.

Opiskelijat sanoivat lopuksi, että työskentely oli ollut mukavaa ja hyvää vastapainoa stressaavalle aamupäivälle. Eräs opiskelija nosti esille sen, että ryhmässä on hyvä henki ja että ryhmän tuki on opiskeluun liittyvien haasteiden ja vaatimusten keskellä tärkeää. Ryhmää kiiteltiin avoimeksi ja turvalliseksi toimia.

4.4 Rakentava vuorovaikutus

Sovittujen aikataulujen muututtua edellisestä tapaamisestani ryhmän kanssa oli kulunut lähes kaksi kuukautta. Opiskelijat vaikuttivat väsyneiltä. Leikkimielinen lämmittelyharjoitus synnytti naurua ja vapautti tunnelman. Kuulumiskierroksella ryhmä lähti rohkeasti tekemään liikettä, hengitystä ja ääntä.

Lämmittelyn jälkeen siirryimme aisti- ja liikeharjoitukseen, jossa ryhmä liikkui vapaasti tilassa. Milloin tahansa sai pysähtyä toisen tullessa pysähtyneen taakse seisomaan. Aistiessaan toisen ihmisen lämmön voi lähteä liikkeelle. Harjoitus aiheutti hämmennyttä naurua ja levottomuutta ryhmässä. Opiskelijat eivät ymmärtäneet mihin tällaista harjoitusta tarvitaan. He kommentoivat harjoitusta jälkepäin ihmetellen, voiko toisen ihmisen lämmön todella aistia tai tuntea. Keskustelimme muun muassa omasta revii-ristä ja siitä, että revii-ri voi olla paikka- tai tilannesidonnainen asia.

Rakentavaa vuorovaikutusta harjoiteltiin sanallisten teatteri-improvisaatioharjoitusten avulla. Alustin harjoituksia kertomalla opiskelijoille vaikuttamisen ja vaikuttumisen välistä erosta. Vaikuttamisessa toisen ihmisen viestiä tai tarinaa pidetään arvokkaana ja tärkeänä, kun taas vaikuttamisessa pyritään itse olemaan tärkeä ja arvostettu. Lämmittelyksi teimme piirissä sana-assosiaatioharjoituksen. Tavoitteena oli kuunnella rauhassa edellisen sanoma sana ja vaikuttua siitä. Omaa sanaa ei suunniteltu etukäteen vain, koska haluttiin tehdä muihin vaikutus. Opiskelijat pitivät harjoitusta hauskana ja tarpeellisena. Harjoiteltiin myös toisen ideoiden tyrmäämistä ja hyväksymistä. Tyrmäminen oli ollut monelle helppoa. Kun kysyin, kuinka moni on törmännyt ”tyrmääjään” omassa elämässään, puolet ryhmästä nosti kätensä ylös.

Lopuksi annoin pienryhmille tehtäväksi pohtia, mistä syntyy aidon läsnäolon kokemus ja mikä on aidon läsnäolon vastakohta. Aitoon läsnäoloon liitettiin muun muassa *katsekontakti, sanaton viestintä, vuorovaikutus, kiireettömyys, keskittyminen, avoimuus, rehellisyys ja välittäminen*. Aidon läsnäolon vastakohdaksi miellettiin muun muassa kiire, levottomuus, katsekontaktin puuttuminen, toisen keskeyttäminen sekä se, että ei tule sovitusti paikalle. Suurin osa opiskelijoista piti tehtävää kiinnostavana ja mielekkäänä.

Ryhmä oli tenttikauden vuoksi väsynyt ja stressaantunut. Tämä näkyi opiskelijoiden asenteissa ja osallistumisessa harjoituksiin. Opiskelijat kokivat, että viime tapaamisen jälkeen oli kulunut liikaa aikaa ja jännitys vaikutti tekemiseen. Eräs opiskelijoista totesi, että oli tervetullutta päästää ajatukset hetkeksi pois tenttiin lukemisesta ja ”kouluasioista”.

4.5 Vallankäyttö vuorovaikutustilanteissa

Tällä kertaa opiskelijat tulivat paikalle uteliaina ja kiinnostuneina. Kehollinen ja toiminnallinen lämmittely herätti innostusta, spontaaneja reaktioita ja nauruakin. Tunnelma vapautui. Seuraavan harjoituksen tekeminen oli opiskelijoille haastavampaa. Tehtävänä oli kävellä tilassa ensin ilman katsekontaktia muihin, sitten muita vilkuillen ja lopuksi avoimesti muihin katsoen. Osa lähti heti sanallistamaan toimintaansa, vaikka olin ohjeistanut tekemään harjoituksen ilman puhetta. Harjoituksen jälkeen kysyin, miltä tekeminen oli tuntunut. Osa oli kokenut helpommaksi sen, että katsekontaktia ei ollut ja osalle taas oli helpompaa luoda avoimia katsekontakteja. Joku kertoi katselleensa muiden kenkiä. Joku huomasi, että oli vaikeaa väistellä muita ja tuli törmäyksiä, kun ei voinut käyttää katsekontaktia apuna.

Siirryimme statusilmaisuun. Teimme ensin kokeiluja liikkuen sekä matalan että korkean statuksen ilmaisulla. Muutama opiskelija heittäytyi harjoitukseen tehden liioiteltuja statushahmoja. Muutama taas vetäytyi kokonaan sivuun harjoituksesta jääden katselemaan muiden tekemistä tai siirtäen fokuksensa kokonaan pois harjoituksesta. Kokeiltiin myös kohtaamisia eri statusten kesken.

Jaoin ryhmän kahteen joukkueeseen, joista molemmista valittiin pelaaja keskelle. Näille valittiin matalan ja korkean statuksen roolit. Joukkueet saivat yhteistyössä muovailta pelaajaansa yhden asennon kerrallaan niin, että statukset saatiin selkeästi näkyviin. Tämän jälkeen alettiin tehdä vuorotellen siirtoja niin, että asetelma saatiin käännettyä toisin päin. Opiskelijat saivat yhdessä miettiä millä keinoin ylempää statusta voisi laskea ja alemman statusta nostaa. Harjoitus toimi ryhmässä loistavasti. Opiskelijat pohtivat siirtoja yhdessä keskustellen ja aikaisemmin teatterilähtöiseen työskentelyyn vastentahtoisesti suhtautunut opiskelija toimi nyt aktiivisimpana ideoijana ja siirtojen tekijänä omassa joukkueessaan.

Osalle opiskelijoista statusten merkitys tuntui avautuvan heti ja he löysivät harjoituksesta yhtymäkohtia arkielämään. Ne, jotka olivat jo työelämässä esimerkiksi lähihoitajina, kertoivat esimerkkejä työyhteisöjen hierarkioista ja haastavista, vallankäyttöön liittyvistä vuorovaikutustilanteista. Pohdittiin mihin ammatteihin korkea ja matala status liitetään ja miksi. Keskusteltiin siitä, miten omaa statusta voi tarvittaessa pienentää tai suurentaa suhteessa asiakkaaseen. Osalle opiskelijoista statusilmaisun yhdistäminen omaan ammatilliseen kasvuun tai osaamiseen oli vaikeaa.

Lopuksi pyysin opiskelijoita pohtimaan pienryhmissä ominaisuuksia, joita sairaanhoitajan ammattiin liitetään. Ominaisuudet kerättiin taululle. Niitä olivat muun muassa *kärsivällisyys, empatiakyky, ammattitaito, rohkeus, kyky ottaa vastaan palautetta, joustavuus ja luotettavuus*.

Kokoontumisen päätteeksi keräsin palautteen lattialle asetettujen hymynaamamittareiden avulla. 17 opiskelijaa asettui ☺-kuvan kohdalle, yksi neutraaliin välimaastoon ja kaksi opiskelijaa asettui ☹-kuvan kohdalle.

4.6 Forum-teatteri

Opiskelijat tulivat paikalle väsyneen oloisina neljän tunnin anatomialuennon jälkeen, mutta lähtivät avoimesti mukaan lämmittelyharjoituksiin. Kokemuksellisen oppimisen toimintatavat olivat tarttuneet ryhmään ja tekeminen tapahtui ilman ylimääräisiä selityksiä tai maanitteluja.

Palasimme aitoon läsnäoloon ja sen estymiseen liittyvään pohdintatehtävään. Yksi opiskelijoiden vastauksissa silmiinpistävä asia oli ollut *kiire*. Annoin ryhmille tehtäväksi tehdä kiireen näkyväksi tanssina, liikkeenä tai patsaskuvana. Osa ryhmistä käytti esityksissään puhetta, vaikka tavoitteena oli tehdä näkyväksi, ei sanallistaa. Se ei kuitenkaan ollut tehtävän kannalta vahingollista. Kaikki esitykset käsittelivät hoitotyön arkea.

Esitysten jälkeen keskusteltiin hetki ryhmissä vuorovaikutustilanteista hoitotyössä. Keskustelun pohjalta tehtiin patsas, still -kuvia tai improvisoitu kohtaaminen, jossa näkyy aito läsnäolo. Tilanteissa korostui suru ja/tai menetys: Potilas tai omainen oli menehtynyt ja hoitajan tehtävänä oli lohduttaa surevaa omaista. Yhdessä kuvassa oli työyhteisö, jossa yhdellä työntekijöistä oli murheita ja toiset lohduttivat häntä.

Tämän jälkeen pyysin opiskelijoita miettimään tilanteita, joissa on ihmisten väliseen vuorovaikutukseen liittyvä ongelma. Ongelmat tehtiin näkyviksi forum-teatterin keinoin. Ne myös kärjistettiin äärimmilleen: Mitä pitäisi tapahtua, että ongelma tulisi vielä pahemmaksi? Osalla ryhmästä (6 opiskelijaa 20:sta) oli jo työkokemusta hoitoalalta, osalla ei vielä lainkaan. Kaikki eivät tehneet harjoitusta ihan tosissaan, vaan alkoivat pelleillä tai tekivät tilanteet helpoimman kautta. Tästä huolimatta syntyi keskustelua esimerkiksi väkivaltatilanteista hoitajan työssä.

Suurin osa opiskelijoista piti kokoontumista mukavana, hyödyllisenä ja mielialaa kohottavana. Yksi ei kokenut harjoituksista omalla kohdallaan hyötyä ja toinen piti tuntia täһänastisista typerimpänä, koska piti käsiteltäviä asioita itsestään selvinä. Eräs opiskelijoista kommentoi, että täällä pystytään keskustelemaan asioista eri tavalla kuin muilla tunneilla. Toinen kertoi oppineensa aivan uusia asioita ryhmästä ja opiskelukavereistaan toiminnallisten harjoitusten avulla.

5 OPISKELIJOIDEN KOKEMUKSIA TEATTERILÄHTÖISISTÄ MENETELMISTÄ

Haastattelin opiskelijat viiden kokoontumiskerran päätteeksi kahdessa ryhmässä (Liite 2). Halusin tietää, miten opiskelijat olivat kokeneet teatterilähtöiset menetelmät osana opintojaan ja miten he voisivat tulevaisuudessa hyödyntää oppimiaan asioita? Kysyin myös, olisiko teatterilähtöisiä menetelmiä tarpeen saada osaksi sairaanhoitajien ammattiopintoja ja miten opetusta voisi heidän mielestään kehittää? Tavoitteenani oli, että suurin osa opiskelijoista kokisi menetelmät itselleen hyödyllisenä ja tarpeellisenä osana hoitoalan koulutusta. Toisena tavoitteenani oli antaa sysäys hoitotyön koulutuksen uudistamiseen taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntämällä. Innovaatiopedagogisten tavoitteiden mukaisesti opiskelijat pohtivat aktiivisesti osallistumisestaan opetukseen.

Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että työskentely oli ollut apuna tutustumisessa ja tukenut ryhmäytymistä opintojen alkuvaiheessa.

On saanu harjoitella erilaisii sosiaalisii taitoja erilaisis tilanteissa ja on oppinu muista paljon. Ja se on luonu sellasen yhteisen hengen meidän luokassa.

Osa mainitsi ryhmäytötaitojen kehittymisen:

Se että on eri henkilöiden kanssa työskennelly, ettei oo aina just niitten samojen kanssa ku et sä voi välttämättä aina työpaikallakaan valita et kenen kanssa sä teet töitä. On oppinu kaikkien kanssa tulemaan sitte toimeen.

Toinen opiskelija jatkoi:

Ja sit kun kaikkien kanssa on erilaiset työskentelymetodit niin se vaihtelee aina et kenen kans tekee ja mitä tekee.

Opiskelijat olivat kokeneet tunnit virkistävinä hengähdystaukoina luentojen ja tenttien lomassa. Heittäytyminen ja yhdessä nauraminen oli auttanut opiskelijoita myös jännityksen karistamisessa.

Tää oli semmonen jäänmurtaja. Mä oon ollut huono heittäytymään niin siihen se on ainakin mulla itselläni auttanu tosi paljon.

Teatterilähtöinen työskentely oli antanut opiskelijoille rohkeutta ja lisännyt itseluottamusta:

Mulle jäi se rohkeus itsensä ilmaisuun, että uskaltaa tarttua tilanteeseen ja tulla enemmän esiin itse. Et se on ennen ollu mulle tosi vaikeeta, ja nyt kevään aikana se on paljon parempaan suuntaan mennä.

Työskentelyn koettiin myös vähentäneen stressiä ja masennusta:

Huomaa että sä olet elossa. Siis olemassa.

Moni kertoi oppineensa tunneilla vuorovaikutustaitoja. Statusharjoitukset olivat tarjonneet työkaluja esimerkiksi lasten, vanhusten ja kehitysvammaisten kohtaamiseen. Osa piti tärkeänä sitä, että opetuksessa keskityttiin nimenomaan vuorovaikutustaitoihin. Osan mielestä taas opetuksessa toistuivat liikaa samankaltaiset teemat.

Kun tässä alalla täytyy toimia työryhmissä ja pitää olla vuorovaikutusosaamista puolin ja toisin kaikilla niin vaikka välillä noi mitä ollaan harjoiteltu on tuntunut tosi pöljältä ja ehkä turhaltakin mut sit jos miettii sen niinku yhdessä tekemisen kannalta.

Tehdyt harjoitukset olivat saaneet opiskelijat pohtimaan tulevaa työssäoppimistaan:

Sai se ajattelemaan sitäkin, että jos sä olet kädet puuskassa niin minkälaisen kuvan sä annat vieraille ihmiselle, et miten sä sit voit parantaa sitä ensivaikutelmaa.

Ja antaa lisäksi rohkeutta mennä sinne.

Case-tyyppiset harjoitteet oli koettu hyvänä oppimismenetelmänä myös muiden oppiaineiden tunneilla. Monen mielestä forum -teatterin menetelmät olisivat sopineet kuitenkin paremmin toiseen ajankohtaan. Opintoihin liittyvän harjoittelujakson olisi voinut purkaa teatterin keinoin ja miettiä yhdessä erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja kentällä koettuihin tilanteisiin.

Siin oli aika paljon semmost työhön kohdistuvaa, siit olis saanu paljo enemmän irti silloin.

Opiskelijat, joilla oli jo työkokemusta lähihoitajana kommentoivat, että työskentely varmasti tukee myös kentälle menemistä, kun mahdollisia tilanteita voi harjoitella jo etukäteen. Yhdellä opiskelijoista oli kokemusta myös opiskelijoiden ohjaamisesta kentällä:

On joutunu puuttumaan semmisiin tilanteisiin et miten se opiskelija kommunikoi asiakkaan kanssa. Se on liian hyökkäävä tai ei uskalla puhua tai jotain tämmöstä. Kuulostaa kauheen itsestään selvältä joillekin muttei kaikille läheskään. Ja sit kun se on se hoitotilanne niin kyllä se aina näkyvästi jännittää ihmisiä.

Osa opiskelijoista suhtautui työskentelyyn hieman ristiriitaisin tuntein. Tunnit oli koettu tervetulleeksi piristykseksi raskaan luennon jälkeen, mutta toisaalta mieli oli stressaantunut tekemättömistä töistä.

Ku oli just joku tentti tulossa ni sit mietti et mun pitäis parhaillaan lukea...

Osan mielestä tunteja oli opintojen alkuvaiheessa liikaa.

Vähän vähempiki olis riittänyt kun kokee että on mukamas – en tiedä onko vai ei – tärkeempiäkin opiskeltavia juttuja.

Muutama opiskelija oli ollut täysin pois omalta mukavuusalueeltaan. Nämä opiskelijat olivat kokeneet harjoitukset jopa ahdistavina.

En mä silti mitään negatiivista näistä keksi. Pelkkää hyvää vaan. Ne itsestään selvätki jutut ni nekin on mun mielestä ihan hyvä läpikäydä.

Osa opiskelijoista ei osannut vielä ajatella sitä, miten voisivat hyödyntää tehtyjä harjoitteita tulevassa työssään. He uskoivat kuitenkin, että tunteilla käsitellyt asiat palaavat mieleen vuorovaikutustilanteissa potilaan tai asiakkaan kanssa.

Nyt kun sä olet jotain harjoituksii tehnyt sen eteen niin ehkä sä muistat et ai niin ja kiinnität sun huomion siihen tekemiseen sitä kautta.

Olisiko teatterilähtöisiä menetelmiä sitten tarpeen saada osaksi sairaanhoitajien ammattiopintoja? Suurimman osan mielestä olisi.

Kyllä aina täytyy osata vähän näytellä.

Mä toivoisin että tää jatkuis.

Niin, olis joka lukukausi!

Syksyllä ja keväällä joku pikku pätkä.

Opetuksen voisi ryhmän mukaan järjestää useammassa jaksossa ja pidemmällä aikavälillä. Teatterilähtöisiä menetelmiä voisi hyödyntää etenkin opintojen alkuvaiheessa ryhmäytymisen tukena. Muutama kriittisempi opiskelija ilmaisi huolensa ammattikorkeakoulujen lähiopetustuntien supistumisesta. He kokivat, että taidelähtöisen työskentelyn tulisi olla huolellisesti suunniteltua ja tarkasti integroitua esimerkiksi ihmisen tutkimisen perusta –jakson tai hoitotyön perusteet –jakson tunteihin.

Siinä hoitotyön perusteissa kun me tehtiin niitä näyttöjä niin sit kun me niille nukkeille puhuttiin niin sit kuviteltiin et se nukke niinku: Onks rouvalla lämmin? Hyvä ku se nukke makaa siinä ja sit se kuvattiin ni mulla ainakin - tosi vaikee puhuu sille ku se nukke makaa siinä eikä vastaa mitään takasi. Ja sit kuitenkin arviointi perustu siihen et sun pitää huomioida se potilas.

Myös harjoittelujaksojen purkutilanteissa menetelmille olisi opiskelijoiden mielestä paikkansa.

Mitä opiskelijat jäivät kaipaamaan?

Mä ajattelen et olis voinu ottaa jotain teatterin ja näyttelemisen ulkopuolisii juttui myöskin huomioon – vaikka ottaa viel sormiväritkin kehiin. Siis laajempaa taiteellista näkökulmaa. Et sitten joku vois löytää siitä jotain omaa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISIDEOITA

Kehittämistyöni tavoitteena oli tutkia, miten teatterilähtöiset menetelmät voisivat tukea sairaanhoitajaopiskelijoiden vuorovaikutustaitojen oppimista. Tarkoitukseni oli tarkastella opiskelijoiden kokemuksia sekä sitä, olisiko teatterilähtöisiä menetelmiä mahdollista saada tulevaisuudessa osaksi terveyden ja hyvinvoinnin koulutusohjelman opetussuunnitelmaa.

Suurin osa 20 sairaanhoitajaopiskelijasta totesi teatterilähtöisten opintojen olleen itselleen hyödyllisiä ja antaneen työkaluja ryhmän rakentamiseen ja vuorovaikutustaitojen kehittämiseen. Harjoitukset lisäsivät opiskelijoiden itseluottamusta ja rohkeutta heittäytyä tilanteisiin. Toiminnallisuus synnytti ryhmässä ajatuksia, ideoita ja välillä vilkastakin keskustelua sekä mielipiteiden vaihtoa. Nekin, jotka eivät vielä nähneet harjoitusten yhteyttä tulevaan työhönsä uskoivat, että käsitellyt asiat palaavat todennäköisesti mieleen harjoittelujaksoilla ja myöhemmin työtehtävissä kentällä.

Ryhmä oli pääosin avoin ja innostuva ja suurin osa opiskelijoista motivoituneita työskentelyyn. Suurin osa myös koki työskentelyn hyödyllisenä ja ryhmä sai ajoittain irrottautua yhdessä stressaavasta opiskeluarjesta. Hyvin pienellä osalla ei motivaatiota ollut ja negatiivinen asenne osin vaikutti heidän osallistumiseensa. Törmäsin samassa yhteydessä myös eettisiin kysymyksiin: Voiko opiskelijoita velvoittaa osallistumaan toimintaan, johon he eivät ole motivoituneita tai josta he eivät koe hyötyvänsä? Koponen huomasi tutkimuksessaan, että ne lääketieteen opiskelijat, jotka suhtautuivat negatiivisesti työpajateatteriin opetusmenetelmänä kokivat sen soveltuvan heikommin vuorovaikutustaitojen oppimiseen kuin ne, jotka suhtautuivat menetelmään myönteisesti (Koponen 2012, 157–158). Eri oppijat voivat kokea saman opetusmenetelmän eri tavoin riippuen heidän asenteestaan, odotuksistaan, tavoitteistaan ja tunteistaan (Koponen 2012, Boudin ym. 1993, 11 mukaan). TAIKA-hankkeen piloteissa saatiin kokemuksia sekä pakollisesta että vapaaehtoisesta osallistumisesta taidelähtöiseen toimintaan. Jotkut osallistujista olivat aluksi vastahakoisia, mutta kun valinnanmahdollisuutta ei ollut tilanne vei mukanaan ja kokemus oli lopulta virkistävä. (Rantala 2011, 22.) Kysymys on lopulta koko hoitoalan koulutuksen oppimiskäsityksestä ja siitä, millaista oppimis- ja toimintakulttuuria esimerkiksi opetussuunnitelmien kautta halutaan viestittää.

Haastavimmat seikat kehittämistyössäni liittyivät ajankäyttöön. Tapasin opiskelijat kevätlukukauden aikana tutustumispäivän ja haastattelujen lisäksi viisi kertaa kahden op-

pitunnin ajan. Tästä syystä fokusoin lähiopetustuntien tavoitteet mahdollisimman tarkasti nimenomaan vuorovaikutus- ja tiimityötaitojen kehittämiseen teatterilähtöisten menetelmien avulla. Kiire varjosti silti ajoittain kokoontumisia eikä reflektiolle ja keskusteluille jäänyt aina niin paljon aikaa kuin olisin toivonut. Olimme suunnitelleet Liisa Anttilan kanssa tiiviimpää yhteistyötä sekä oppituntien suunnittelun että toteutuksen suhteen. Kummankin aikatauluista johtuen yhteistyö ei täysin toteutunut alkuperäisen suunnitelman mukaisesti. Koin silti saavani kaiken tarvitsemani tiedon ja täyden tuen kehittämistyölleni hoitotyön opettajilta.

Toteuttamani pilottijakson ja sekä opiskelijoiden että opettajien haastattelujen pohjalta näen, että teatterilähtöisillä menetelmillä on paljon annettavaa hoitotyön koulutukselle. Vuorovaikutustaitojen ja asiakkaan kohtaamisen opetus koetaan tällä hetkellä haastavaksi. Ammattikorkeakoulujen kehittämisprojektit kohdistuvat enimmäkseen hoidon ja opetuksen teknologiaan - eivät juurikaan tulevien hoitajien vuorovaikutustaitoihin tai asiakkaan kohtaamiseen. Tämä heijastaa hoidon teknologiakeskeisyyttä, vaikka puhutaan asiakaslähtöisestä hoitotyöstä. (Alastalo ym. 2017, 9.)

Teatterilähtöisiä menetelmiä tulisi käyttää opintojen alkuvaiheessa tutustumiseen ja ryhmäyttämiseen sekä tiimityöskentelytaitojen kehittämiseen. Nämä taidot ovat avainasemassa hoitajaksi opiskelua ja tulevaa työtä ajatellen. Kohtaamiseen liittyviä vuorovaikutustaitoja ja tunnetaitoja hoitotyössä voitaisiin harjoitella osana potilaan hoitamisen perusteita. Teatterilähtöiset menetelmät tarjoavat ratkaisuja myös haastaviin hoitotilanteisiin tai aggressiivisen potilaan kohtaamiseen. Menetelmät tulisi integroida osaksi case-oppimista, simulaatioita ja erilaisia projekteja. Näin ei synny sirpaleista kokonaisuutta vaan koko opinnot läpäisevä prosessi.

Hoitotyön opetusmenetelmät monipuolistuvat kaiken aikaa ja suhtautuminen niitä kohtaan on muuttunut positiivisemmaksi. Opettajien näkemysten mukaan taidelähtöisten menetelmien käyttöä hoitotyön opetuksessa voitaisiin lisätä tarjoamalla opettajille ja opiskelijoille mahdollisuuksia kokeilla niitä. Vähäisten lähiopetusresurssien vuoksi ulkopuolisen kouluttajan mukaan tuleminen koetaan hankalaksi. Sen sijaan tulisi kouluttaa hoitotyön opettajia, jotta heillä olisi taitoja ja rohkeutta käyttää menetelmiä omassa opetuksessaan. Omakohtaisten kokemusten kautta menetelmien olisi mahdollista myös jäädä elämään opetussuunnitelmiin. Toinen mahdollinen tapa olisi opintojen tarjoaminen opiskelijoille osana vapaasti valittavia opintoja. Yhtenä vaihtoehtona nähtiin yhteistyö eri koulutusalojen kesken. Rakenteiden, hierarkioiden ja henkilösuhteiden koettiin valitettavan usein olevan yhteistyön esteenä.

Pälvi Rantalan mukaan haasteena onkin usein taidelähtöisten menetelmien saaminen osaksi yhteisöjen vakiintuneita käytäntöjä. Taiteilijalla on käsitys siitä, millaista toimintaa yhteisö voisi tarvita ja millaisilla keinoilla tavoitteisiin voitaisiin päästä. Jos toimintaa halutaan viedä laajemmin eteenpäin, tarvitaan sen tunnetuksi tekemistä, brändäämistä. (Rantala 2011, 21–22.) Taidelähtöisiä menetelmiä tulisi pikku hiljaa saada juurrutettua myös osaksi eri alojen opintoja. Rakenteiden muuttaminen on kiinni asenteista: Ne opettajat, joilla ei ole kokemusta taidelähtöisistä menetelmistä, eivät usein ole kiinnostuneet sisällyttämään niitä omaan opetukseensa. (Rantala 2011, 19.)

Teatterilähtöisten menetelmien käyttäminen opetuksessa edellyttää ohjaajalta metodien vahvaa tuntemista sekä taitoa ja ymmärrystä niiden käyttämiseen. Taiteen ammattilainen kohtaa hoitoalan koulutuskäytännöissä uudenlaisen toimintakulttuurin. Kehittämistyö vaatii syvällisempää perehtymistä koulutusalaan ja siellä jo käytössä oleviin menetelmiin. (Purokuru 2016, 20.) Työskentely tulisi toteuttaa yhteisön ehdoilla ja yhteisön tarpeista käsin (Rantala 2011, 22). Turun ammattikorkeakoulussa on pilotoitu koulutus, jonka päätavoitteena on kartoittaa ja kehittää sosiaali- ja terveystieteiden opettajien välistä moniammatillista yhteistyötä. Koulutuksen keskiössä on ajatus siitä, että kouluttajat tunnustavat omat vahvuutensa ja kehittämistarpeensa sosiaali- ja taidealojen osaamista vaativissa tehtävissä. (Turun AMK 2016a.)

Haastattelemieni opettajien tavoin olen kiinnostunut jatkamaan ja kehittämään yhteistyötä Turun AMK:n terveyden ja hyvinvoinnin koulutusohjelman kanssa teatterilähtöisten menetelmien integroimiseksi laajemmin hoitotyön opetukseen. Kehittämistyön jatkohanke tulisi tehdä tiiviimmässä yhteistyössä ja pidemmällä aikavälillä niiden opettajien kanssa, jotka ovat motivoituneita käyttämään teatterilähtöisiä menetelmiä omassa opetuksessaan. Toiminnan kehittäminen voisi tapahtua Turun AMK:n kulttuurihyvinvoinnin tutkimusryhmän tukena. Sen tavoitteena on työskennellä monialaisesti, kehittää hanketyötä ja vakiinnuttaa kulttuurihyvinvointiin liittyviä sisältöjä osaksi opetustoimintaa (Turun AMK 2016b). Toiminnalle on mahdollista hakea opetus- ja kulttuuriministeriön rahoitusta tai EU-hankerahoitusta niin, että se kattaa taiteen ammattilaisten palkan.

Innoitusta työskentelylle voisi hakea vaikkapa Laurea ammattikorkeakoulussa kehitetyistä sosionomien luovien toimintojen mallista (Karkkunen ym. 2015, 42–44). Siellä osaamisen ytimessä on turvallinen ja välittävä ryhmä. Luovuuden tukeminen ja vahvistaminen on koko opintojen ajan kestävä prosessi. Se on myös asenne.

LÄHTEET

Aineisto:

Oma reflektiopäiväkirja 14.12.2016.–25.4.2017. Sarika Lipasti.

Hoitotyön opettajien haastatteluvastaukset sähköpostitse.

Sairaanhoitajaopiskelijoiden fokusryhmähaastattelut 2.5.2017 Turun AMK:n Salon toimipisteessä. Äänite ja muistiinpanot. Haastattelijana Sarika Lipasti.

Kirjallisuus:

Alastalo, M; Suikkala, A & Salminen, L. 2017: Potilaan kohtaamisen opetus. Julkaisussa Pro Terveys 44:1, 8-9 Viitattu 29.6.2017 http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/123504/Alastalo_Suikkala_Salminen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Häkämies, A. 2007. Metodilla on merkitys - muodolla on mieli: Draamatyöskentely mielenterveyshoitotyön ammattikorkeakouluopinnoissa. Tampere: Tampere University Press : Taju [jakkaja]. Viitattu 20.6. 2017 <http://uta32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/67752/978-951-44-7068-4.pdf?sequence=1>

Ikola, J. 2016. Taideliikettä työelämään. Teoksessa Taiteilija kehittäjänä. Taiteelliset interventiot työssä. Helsinki. Taideyliopiston teatterikorkeakoulu.

Karkkunen, A., Rajamäki A., Stiller, I. ja Pusa, T. 2015. Työelämän haasteisiin vastaaminen – sosiaalialan luovien toimintojen malli Laurea ammattikorkeakoulussa. Julkaisussa Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Toimintaohjelman loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Viitattu 24.6.2017. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70355/URN_ISBN_978-952-00-3578-5.pdf

Komulainen M., Konst T. & Keinänen M. 2016. Uudistuva korkeakoulu. Esimerkkejä innovaatiopedagogiikan soveltamisesta opetuksessa ja korkeakoulun toiminnassa. Turku. Turun ammattikorkeakoulu.

Konsell, O. 2016. Innovaatiopedagogiikkaa käytännössä – yhteistyökumppanina päihdejärjestö Sininauhaliitto. Julkaisussa Komulainen M., Konst T. & Keinänen M. 2016. Uudistuva korkeakoulu. Esimerkkejä innovaatiopedagogiikan soveltamisesta opetuksessa ja korkeakoulun toiminnassa. Turku. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 2.9.2017. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166449.pdf>

Koponen, J. 2012. Kokemukselliset oppimismenetelmät lääketieteen opiskelijoiden vuorovaikutuskoulutuksessa. Tampere: Tampere University Press. Viitattu 26.6.2017 <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66902/978-951-44-8816-0.pdf?sequence=1>

Korhonen, Pekka 2014. Soveltavasta teatterista ja teatterilähtöisistä menetelmistä - mitä tänään ajattelen. Teoksessa Pekka Korhonen (toim.). Hyvä Hankaus 2.0. Kokos 3. Draamatyö.

Korhonen, P. & Airaksinen, R. 2008. Hyvä hankaus: Teatterilähtöiset menetelmät oppimisen ja osallisuuden mahdollisuuksina. 2. Helsinki: Draamatyö.

Korhonen, P. & Airaksinen, R. 2014. Hyvä hankaus 2.0. [Helsinki]: Draamatyö.

Korpisaari, R. 2016. Tunsin potilaana sairaalassa turvattomuutta ja arvottomuutta. Helsinki. Helsingin Sanomat. Viitattu 27.11.2016. <http://www.hs.fi/mielipide/art-2000002920629.html>

Lehikoinen, K. 2012. Taide pelastusrenkaana yhteiskunnassa. Viitattu 24.6.2017. <https://kailehikoinen.wordpress.com/2012/12/27/taide-pelastusrenkaana-yhteiskunnassa/>

Lehikoinen, K., Pässilä, A., Martin, M. & Pulkki, M. 2016. Taiteilija kehittäjänä. Taiteelliset interventiot työssä. Helsinki. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu. Saatavissa myös <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/160178>

Lilja-Viherlampi, L. 2016. Taidetyöskentely kokemisen ja oivalluksen väylänä innovaatiopedagogiikassa. Julkaisussa Komulainen M., Konst T. & Keinänen M. 2016. Uudistuva korkeakoulu. Esimerkkejä innovaatiopedagogiikan soveltamisesta opetuksessa ja korkeakoulun toiminnassa. Turku. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.9.2017. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166449.pdf>

Mäkisalo-Ropponen, M. 2016. Kohti yhdessä tekemisen kulttuuria. Helsinki. Draamatyö.

Mäkisalo-Ropponen, M. 2014. Muistisairaahan henkilön kohtaaminen. Teoksessa Hyvä hankaus 2.0. Draamatyö.

Mäkisalo-Ropponen, M. 2008. Yhteisöllistä oppimista draaman avulla. Teoksessa Hyvä hankaus – teatterilähtöiset menetelmät oppimisen ja osallisuuden mahdollisuuksina. Helsinki. Draamatyö.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017. Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025. Valtioneuvosto. Viitattu 4.8.2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-466-5>

Purokuru, V. 2016. Taiteen menetelmät kehittämisessä ja tutkimuksessa. Julkaisussa Purokuru, v. & Huntus, A. (toim.) Taiteen menetelmät tutkimuksessa ja kehittämisessä. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu. Viitattu 29.6.2017 https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/julkaisut/Documents/tuvj_4+2016.pdf

Rantala, P. 2012. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöihin. Prosessianalyysi. Julkaisussa Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.7. 2017. http://blogs.helsinki.fi/taika-hanke/files/2009/02/Taide_kay_tyossa.pdf

Routarinne, S. 2007. Valta ja vuorovaikutus. Statusilmaisun perusteet. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Rusanen, S. 2014. Osallistava teatteri koulutusmenetelmänä. Teoksessa Hyvä hankaus 2.0. Draamatyö.

Räsänen, J. 2016. Taide- ja kulttuuripainotteinen lähihoitajakoulutus alkanut Stadin ammattiotistossa. Uutiskirjeessä Troppi-uutiskirje 5/2016. Yksityinen sähköpostiviesti 17.10. 2016.

Rönkä & Kuhalampi 2011. Sanoilla yli sektorirajojen. Julkaisussa Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.7.2017. http://blogs.helsinki.fi/taika-hanke/files/2009/02/Taide_kay_tyossa.pdf

Schiuma, G. 2011. The value of arts for business. Viitattu 20.2.2017 <http://s1.downloadmienphi.net/file/downloadfile7/149/1379795.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Toimintaohjelman 2010-2014 loppuraportti. Helsinki. Viitattu 27.6. 2017. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70355/URN_ISBN_978-952-00-3578-5.pdf

Suksi, I. 2015. Taide ja työhyvinvointi. Julkaisussa Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Toimintaohjelman loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Viitattu 25.6. 2017. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70355/URN_ISBN_978-952-00-3578-5.pdf

Suntola, S. 2015. Kohti luovaa taloutta. Julkaisussa Suntola, S; Matilainen, K. & Reijonen, I. (toim.) Case book – tarinoita luovasta taloudesta. Helsinki. Viitattu 12.6. 2017. http://pienyrittyskeskus.aalto.fi/fi/midcom-serveattachment-guide1e51343e6555086134311e5836547e03c8e28092809/casebook_tarinoita_luovasta_taloudesta_verkko.pdf

Turun AMK, Turku university of applied sciences 2017. Innovaatiopedagogiikka. Viitattu 12.6. 2017. <https://www.turkuamk.fi/fi/turun-amk/tunne-meidat/innovaatiopedagogiikka/>

Turun AMK, Turku university of applied sciences 2016a. Viitattu 25.8.2017 tutkimus-kehitys-ja-innovaatiot -> projektit -> MOMU <https://www.turkuamk.fi/fi/tutkimus-kehitys-ja-innovaatiot/hae-projekteja/momu-moving-towards-multiprofessional-work/>

Turun AMK, Turku university of applied sciences 2016b. Viitattu 29.6.2017 <https://www.turkuamk.fi/fi/tutkimus-kehitys-ja-innovaatiot/tutkimusryhmat/kulttuurihyvinvointi/>

Turun AMK, Turku university of applied sciences 2014. MIMO. Taidelähtöisyyttä nuorten kanssa työskentelyyn. Viitattu 24.8.2017. <http://mimo.turkuamk.fi/wp-content/uploads/2014/02/Brochure-about-MIMO-results-in-Finnish-pdf>

Väänänen I. (toim.) 2011. Taide käy työssä : taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. In: Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu, Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 74, Lahden ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.7.2017. URN:ISBN:978-951-827-115-7

Haastattelukysymykset hoitotyön opettajille

1. Mitä pidät sairaanhoitajan työn tärkeimpinä osaamisalueina?
2. Opetetaanko sanatonta viestintää, vuorovaikutustaitoja tai potilaan kohtaamista hoitotyön koulutuksessa tällä hetkellä? Millä tavalla? Miten sitä voisi kehittää?
3. Onko sinulla kokemuksia draama- tai teatterilähtöisistä menetelmistä tai niiden soveltamisesta hoitoyön opetuksessa? Entä jonkun muun taiteen alan?
4. Mitä annettavaa taidelähtöisillä menetelmillä voisi olla terveyden ja hyvinvoinnin koulutusaloille?
5. Miten teatterilähtöisiä menetelmiä voisi saada osaksi sairaanhoitajan koulutusohjelman opetussuunnitelmaa?

Haastattelukysymykset sairaanhoitajaopiskelijoille

1. Miten olet kokenut teatterilähtöiset menetelmät osana korkeakoulutus ja työelämätaitojen opintoja? Mitä se on sinulle antanut?
2. Miten opetusta voisi kehittää?
3. Miten voisit tulevaisuudessa hyödyntää tunneilla opittuja asioita?
4. Olisiko teatterilähtöisiä menetelmiä tarpeen saada osaksi sairaanhoitajien/hoitotyön ammattiopintoja?